

HEINRICH VON KLEIST’IN “DAS ERDBEBEN IN CHILI” ADLI NOVELİNDE DEPREM MOTİFİ

Hasret GÜNGÖR¹¹, Funda KIZILER EMER¹²

1. GİRİŞ

Hammaddesi dil olan bir sanat türü olarak edebiyatın kurmaca evreni, içine doğduğu çağın tarihsel ve sosyo-ekonomik dinamikleri ve ruhuyla olduğu kadar, döneme egemen ideolojik söylemleriyle de canlı ve devingen bir ilişki halindedir. Bu bakımdan edebiyat, tüm bunların türlü yazınsallaştırma araçlarıyla ikinci elden kurgulanmış çokkodlu, çoksesli mekânı, yani bir tür “mikro kozmosu” konumundadır:

“Gerçek ve temsili dünyalar kaynaşmaya ne denli güçlü bir biçimde direnirse dirensin, aralarındaki koşulsuz sınır çizgisinin mevcudiyeti ne denli değişmez olursa olsun, yine de bu iki dünya kopmaz bir şekilde birbirine bağlıdır ve sürekli bir karşılıklı etkileşimde bulunur; [...]” (Bakhtin 2001: 328).

Buna göre edebiyatın kurmaca dünyasıyla, içinde yaşanan gerçeklik dünyası arasında çok yönlü bir ilişkiler ağı mevcuttur. Ancak unutulmaması gerekir ki, sanatçı gerçek dünyanın gerçekliğini olduğu gibi alıp kopyalamaz, onu belli bir seçim ilkesine tabi tutarak, düş ve düşünce gücüyle yoğurup çeşitli anlatım stratejileriyle, yazınsallaştırma araçlarıyla kurgusallaştırarak ikincil bir gerçeklik evreni üretir. Edebiyat aslında “sosyal olayların bir yansıması(nı) değil, fakat bütün tarihin ruhu(nu), özü(nü) ve özeti(ni)” (Wellek ve Austin 1983: 125) sunar. En rafine anlatımla, “edebiyatla gerçeklik arasında bir göbek bağı vardır” (Taşdelen 2017-2018: 25).

Temelde işte bu “göbek bağı”ndan ötürü, gerçek dünyada tarih boyunca insanlık için büyük bir tehdit oluşturan, insan ve toplum yaşamında kalıcı izler ve dramatik değişimler yaratan deprem, sel, volkan, yangın, çığ, erozyon vb. doğal afetler gerçek dünyadan metinlerin kurmaca dünyasına yol alarak, dünya edebiyatında kendine önemli bir yer edinmiştir. Burada inceleyeceğimiz eserin konu edindiği 1647 yılında Şili’de gerçekleşen deprem ve 1693’te Sicilya’da, 1703’te Orta İtalya’da, 1726’da Palermo’da, 1727’de New England’da, 1755’te Lizbon’da, 1783’te (ve 1908’de) Messina’da, 1843’te Guadeloupe’da ve 1906’da San Francisco’da oluşan depremler, sadece doğayı sarsmakla kalmamış, dinsel ve siyasal açıdan yerleşik düzeni ve otoriteyi de temellerinden sarsarak yeniden yapılanma süreçlerini tetiklemiştir. Özellikle 18. yüzyılda, Tanrı’nın gazabı mı yoksa doğal bir fenomen mi olduğu konusunda dini ve felsefi tartışmaların odak noktasında

¹¹ Arş. Gör. Dr. Hasret GÜNGÖR, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, hasretg@pau.edu.tr, ORCID-NO: 0000-0003-1818-9254

¹² Prof. Dr. Funda KIZILER EMER, Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, fkiziler@sakarya.edu.tr, ORCID-NO: 0000-0003-2204-3063

yer alan ve insanlık tarihinde maddi-manevi açıdan büyük yıkımlar ve dönüşümler yaratan doğal afet ve felakete kayıtsız kalması düşünülemeyecek olan edebiyat dünyasına da yansıyan deprem; Lessing'in “Bayan Sara Sampson”u (1755), Christian Gottlieb Lieberkühn'n “Die Lissabonner, ein brgerliches Trauerspiel in einem Aufzuge” (1757), Voltaire'in “Candide ou l'optimisme” (1759), Sophia Lee'nin “The Young Lady's Tale. The Two Emilys” (1798) adlı eserlerinde görüldüğü gibi, dikkat çekici edebi tema ve motiflerden biri haline gelerek, geçmişten günümüze zengin bir edebi miras oluşturmuştur (Lauer 2008: 223- 236; Pailer 2019: 553-560).

Dünya edebiyatının birçok eserinde deprem; felaket, kriz ve yıkımın simgesi olarak kullanılır. Doğal afet olarak bir evre felaketine ve can kayıplarına yol açan ve eserlerde ilkin bu fiziki ve somut yıkım boyutuyla kendini gösteren deprem motifi, bireysel ya da toplumsal ölçekli felaket ve yıkımları dile getirme açısından simgesel bir boyut kazanarak, edebiyatın güçlü bir anlatım aracı konumuna gelmiştir. Bazı eserlerde, kahramanların hayatlarındaki bir dönüm noktasını, radikal bir değişikliği, zihinsel-ruhsal dönüşümü veya maddi-manevi bilinmeyen bir tehlikeyi temsil ederek bireysel ölçekli bir felaket boyutunda kalırken, bazı eserlerde de politik, ideolojik, sosyo-ekonomik krizlerin ya da çalkantıların metaforu olarak karşımıza çıkararak daha geniş ölçekli bir felaketin göstergesi olur. Her iki durumda da deprem; bireyin, toplumun ve devletin kurulu düzenini bozup güvenliğini sarsan ölümcül bir tehdidi temsil eder. Nitekim bunun bilimsel açıklaması da yapılmıştır: Amerikalı Reid “Elastik Geri Sekme Kuramı” ile depremin oluşumunu ani yer değiştirmelerle bir noktada biriken enerjinin açığa çıkması, boşalması, diğer bir deyişle mekanik enerjiye dönüşmesi ile ve sonuç olarak yer katmanlarının kırılma ve yırtılma hareketi ile olduğunu (1910, s. 17, s. 22-36) açıklamaktadır. Dolayısıyla yerkürenin doğal bir tepkimesi olan deprem, bir enerji birikiminin dışa vurumu ise; sosyal, ekonomik, dini ve ahlaki değerler bütünü ile bir enerji birikimine sahip olan toplumların da bireysel yaşamlar üzerinde etkileri bulunmaktadır. Nasıl ki doğanın doğal durumuna uygun bir şekilde kurulmayan kentler biriken enerji ile yerle bir olma tehlikesi ile karşı karşıya kalıyorsa, yanlış yönlendirilen ve konumlanan bu toplumsal enerji de tıpkı deprem gibi yıkıcı bir şekilde açığa çıkmaktadır. Ancak deprem, o zamana dek egemen olan yerleşik düzeni, *status quo*'yu yıkması dramatik bir değişimin, bir dönüm noktasının, dönüşümün imi olduğundan, olumsuz olduğu kadar olumlu semantik açılımlara da gebe olabilir. Bu noktada yazarın seçimi devreye girmektedir. Çünkü yıkım/okş/ölüm tema ve motifleri aynı zamanda yeniden yapılanmanın ya da yeniden doğuşun imi olarak da okunabilir.

İşte Heinrich von Kleist'in (1777-1811) “Das Erdbeben in Chili” (1807) adlı eseri, deprem felaketinin yol açtığı korkunç yıkımı, bireysel ve toplumsal ölçekli okş ve dönüşümü imleyen boyutlarıyla olduğu kadar yıkıcılıktan yapıcılığa kadar uzanan karşıt semantik açılımlarıyla da ele alması bakımından, Almanca edebiyatta depremin en iyi edebi temsillerinden birini ortaya koyar. Bu başarisından ötürü, Helma Sanders tarafından sinemaya da aktarılan bu eser, Kleist'in novel türünde yazdığı ilk eseridir. Başlığından da anlaşıldığı gibi tarihte gerçekten yaşanmış olan şili depremini (1647) konu edinen eserde deprem, ana motif olarak karşımıza çıkar. Arka planında Santiago'yu yerle bir eden şili depreminin yanı sıra, dönemin önde gelen ilahiyatçıları ve felsefecileri tarafından – Leibniz'in ortaya attığı ilahi adalet (Theodizee-Frage) kavramı çerçevesinde – şiddetli tartışmalara yol açan Lizbon (1755) depreminin etkileri de sezilir (nal 1996: 91-92).

Kleist, 17. yüzyılda Şili'nin başkenti Santiago'da geçen novel türündeki bu eserinde, gerçekten de Santiago'yu yerle bir eden Şili'deki deprem felaketi çerçevesinde, Jeronimo ve Josephe'nin toplum tarafından kabul görmeyen aşklarının kurmaca hikayesini aktarır. Eserde anlatılan farklı sosyal sınıflara mensup ana kahramanların tutkulu aşkı; toplumsal, siyasal ve dinsel açıdan güç ve söz sahibi kişi ve kurumların kurallarına karşı çıkıp otoritelerini sarstığı için depreme benzer bir etki yaratır. Novelde deprem motifi temelde, olay örgüsünü ilerleten bir tür katalizör görevini üstlenerek, yıkım, çöküş ve (adaletsiz) yargının simgesi olarak hizmet eder. Öte yandan onları yargılayıp ayıran topluma ölüm getirirken; biri idam edilecekken (Josephe) diğeri hapiste intihar etmeye hazırlanan (Jeronimo) iki aşığı tam zamanında ölümden kurtaran mucizevi bir güç gibi görünür. Aslında deprem öncesinde onları ölüme mahkûm eden toplumun, ölüm tehlikesini atlattığı ilk anda doğanın içinde yakaladığı cennetsi uyum ve kardeşlik atmosferi de bunu berkitir. Ancak eser, iki genç aşığın Dominik Kilisesi'nin önünde, ayine gelen cemaat tarafından feci biçimde linç edilmesiyle son bulur. Üstkurmaca tekniğiyle gerçek ve kurmaca düzlemlerini çakıştıran yazar, vurduğu yerleri alaşağı eden depremin toplumsal düzende ve insanlar arası ilişkilerde yarattığı sarsıcı dönüşümleri hem iki aşığı ölümden kurtaran hem de ikisinin ölümüne yol açan uç noktadaki olayların tetikleyicisi olarak sunar. Yazar insan ve toplum (kitle) psikolojisinin – dinsel ve toplumsal otorite sahiplerinin manipülasyonu – sevgi, şefkat ve merhamet duygularından gözü dönmüş bir şiddet ve cinnete, canice işlenen cinayetlerin terörüne varan uç noktalardaki salınımını gözler önüne serer.

13-14 Mayıs 1647'de gerçekleşen tarihi Şili depremini konu edinen bu eserde, deprem motifinin semantik açılımlarını ve simgesel boyutlarını araştırmayı amaçladığımız bu çalışmada, araştırma nesnesine uygun olarak metne, bağlama, dış dünyaya ve – kısmen de – okura dönük eleştiri yöntemlerinden yararlandık. Taşdelen'in edebiyatın kurmaca dünyasının gerçeklik dünyasıyla arasında "göbekbağı" olduğu tespiti, edebiyat eleştirisi için de geçerlidir. Ülkemizde 6 Şubat 2023 tarihinde toplam 11 ilde meydana gelen ve büyük bir can kaybına yol açan Kahramanmaraş merkezli deprem, bizi Alman edebiyatında da deprem konulu kült bir eser aracılığıyla deprem felaketine dikkat çekmek amacıyla, bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir.

2. BİYOGRAFİSİ VE ESERLERİYLE HEINRICH VON KLEIST

Alman şair, tiyatro oyunu, öykü yazarı Bernd Heinrich Wilhelm von Kleist, 18 Ekim 1777 yılında Frankfurt Oder'de, Prusya'nın en tanınmış asker ailelerinden biri olan Pomeranya ailesinden, bölük komutanlığı yapan saygın bir babanın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. 1788 yılında, henüz 11 yaşındayken babasını, 1793 yılında 16 yaşındayken ise annesini kaybetmiştir. Askeri bir aile geleneğine sahip olan Kleist, ailesinin arzu ettiği gibi bu geleneği sürdürür ve önce Postdam Garnizonuna, ardından Fransa'ya karşı I. Koalisyon Savaşı'na katılır. Teğmenliğe yükseldikten sonra, 1799 yılında hiç sevmediği askerlik mesleğini bırakır. Üniversitede hukuk ve felsefe öğrenimine başlar ve bir süre devlet dairelerinde çalışır. 1807 yılında Fransa'da ajan suçlamasıyla tutuklanır. Serbest bir yazar olarak eserlerini kaleme alan Kleist, "Phöbus" ve "Berliner Abendblätter" adlı gazeteleri çıkarır (Schede 2010: 6-16; Ünal 1996: 1-4).

Aile geleneğini sürdürerek askerliğe devam etmediği için kızkardeşlerinden Ulrike ve kuzeni Marie dışındaki herkes tarafından alaya alınıp dışlanması, ona büyük bir acı verir. Ama onun en büyük mutsuzluk nedeni, vatanının işgal altında olmasıdır. Fransa'ya bağlanmaya zorlanan Prusya Kralı için savaşıp ölmek istese de bu mümkün olmaz. 1803 yılından itibaren intihar etme planlarını daha çok somutlaştırmaya başlamıştır. Ernst Pfuel'e, kuzeni Marie von Kleist'a ve başka tanıdıklarına da birlikte intihar etmeyi teklif etmiştir. Ama onun bu şoke edici teklifini yalnızca, bir arkadaşı aracılığıyla tanıştığı Henriette Vogel ciddiye almıştır ve kadın zaten kanser hastası olduğu için, bu sıra dışı teklifi kabul etmiştir. Kleist, 21 Kasım 1811'de Berlin Kleiner Wannsee gölünün kıyısında önce Henriette'yi ardından da kendisini vurarak öldürmüştür. Aralarında sanıldığı gibi aşk ilişkisi yoktur (Ünal 1996: 14-15).

Alman edebiyatında, Klasisizm ve Romantik arasındaki geçiş döneminin (1794-1811) en önemli yazarlarından biri olan Kleist, yazın hayatı içerisinde birçok önemli eser kaleme almıştır. "Amphitryon" (1807), "Penthesilea" (1808), "Der zerbrochene Krug" (1808), "Die Verlobung in St. Domingo" (1801) ve "Michael Kohlhaas" (1808) öne çıkan eserleri arasındadır (Rothmann 2003: 126-134). Stefan Zweig'ın söylemiyle o, "(i)ki ayrı dünyada yaşar, onun ruhu, hayal gücünün en sıcak tropik kırgınlığında ve çözümlenmenin en somut, en soğuk nesnelere dünyasında – [...]" (1991: 51). Kleist, ruhunun tutkulu coşkunluğuyla, sorgulayıcı zekasının karşıt kutuplarını başarıyla yansıttığı eserlerinde, genellikle birey ve toplum çatışmasını, çarpık adalet ve yargı mekanizmasını, iki yüzlü ahlak ve namus anlayışını eleştirir. Sadece edebiyat dünyasıyla değil, felsefeyle de yakından ilgilenen Kleist, Aydınlanma felsefecilerinin çalışmalarını incelemeye ağırlık vermiştir. Aklın sınırlarını gösteren Kant felsefesi, Kleist'ı derin bir ruhsal krize sürüklemiştir, yaşamındaki bu evre "Kant-Krizi" diye adlandırılır. (Aytaç 1974: 159; Ünal 1996: 5). Yine de eserlerinde verili gerçeğleri ve kurulu düzeni olduğu gibi kabul etmeyen, haksızlıklara tahammülü olmayan ateşli başkaldırı ruhu ve keskin eleştirel bakışı varlığını her zaman korumuştur. İnsan, doğa, toplum ve ahlak arasındaki gerilimli ilişkiler alanını, özellikle de doğal olan ile toplumsal-ahlaksal olan eylemler arasındaki çatışkılarını sorgulayarak eserlerinde işlemiştir.

Leibniz'in ilahi adalet (Theodizee-Frage) kavramı çerçevesinde Kant, Voltaire ve Rousseau öncülüğuünde Tanrı'nın doğal afetlerdeki rolü ve etkisi üzerine süregelen felsefi tartışmalar, Kleist'ın da kendi kendini sorgulamasına ve bunu eserlerine yansıtmasına vesile olmuştur. Kant bu tür felaket yazgılarının Tanrı'nın hükmettiği cezalar olarak kabul edilmesine karşı çıkmış, doğal afetlerin bir dakikada bütün dünyevi varlığımızı yok edebileceği ortada iken insanın mutluluğuunu bunlara bağlamamak gerektiğini ifade etmiştir (Grathoff 2000: 110). Eserlerinde, yaşamın doğal dengesi ve insan doğasında var olan kötülük ile otorite sahiplerinin kendi çıkarlarına göre inşa ettiği toplumsal düzende benimsenen dini ve ahlaki temelli algılarla açığa çıkardıkları kötülük bir arada harmanlanarak, dini ve felsefi bir tartışmaya ortak olmuştur. Kleist, dönemin Zeitgeist'ını, çağdaşlarının bütün bu felsefi, ahlaki ve dini sorgulamalarını bu çalışmada incelediğimiz "Erdbeben in Chili" adlı eserine oldukça açık bir şekilde yansıtmıştır.

3. “DAS ERDBEBEN IN CHILI” ADLI NOVELİN İÇERİĞİ

Heinrich von Kleist’ın “Das Erdbeben in Chili” adlı eseri, Şili krallığının başkenti Santiago’da, 1647 yılında gerçekleşen ve binlerce insanın ölümüne yol açan büyük depremi ve genç bir İspanyol öğretmen Jeronimo Rugera ile kentlin zengin soylularından olan Don Enrico Asteron’un tek kızı Donna Josephe’yle olan yasak ilişkisini ve bu ilişki uğruna yaşadıklarını anlatmaktadır.

Kentin ileri gelenlerinden biri olan Josephe’nin babası Don Enrico, bu ilişkiyi öğrenince Jeronimo’yu öğretmenlik yaptığı evinden kovar, kızını ise sert bir şekilde uyararak, görüşmelerine engel olmak adına manastıra kapatır. Ancak iki genç manastırda da ilişkilerine devam ederler. Josephe hamile kalıp doğum sancıları başlayınca durum ayyuka çıkar ve hem kent halkı hem de manastır büyük bir öfke duyar. Başpiskoposun emri ile açılan davada verilen yakılarak ölüm cezası, kafası kesilerek ölüm cezasına çarptırılmaya dönüştürülerek hafifletilir. O sırada hapse atılan Jeronimo ise, Josephe’nin idam çanlarını duyduğunda hissettiği çaresizlik ve acıdan ötürü kendini asarak intihar etmeye çalışır. Tam o esnada büyük bir deprem olur ve deprem enkazları arasında açılan bir boşluktan kendisini dışarı atmayı başarır. Şehrin her yerinde sevdiği kız Josephe’yi arar ve onu kucağında oğlu ile vadide toplanan insanlar arasında bulur. Josephe tam idam edileceği yere varmak üzereyken gerçekleşen deprem, onun da hayatını kurtarır. Hızla manastıra giderek oğlunu yanan manastırın içinden alır. Birbirlerine kavuşan çift İspanya’ya gitme kararı alırlar. Daha sonra iki sevgili Josephe’nin önceden tanıdığı Don Fernando’nun ailesine katılır ve onlara yardım eder. Deprem sonrası toplumun pozitif yöndeki değişimi, onları Avrupa’ya gitme fikrinden vazgeçirir.

Baş rahip depremde yıkılmayan tek kilisede bir daha böyle bir felaketin yaşanmaması adına halkı dua etmeye çağırır. Ayin esnasında rahip işlenen günahlardan ötürü Tanrının onları cezalandırdığını anlatır. İçlerinden birinin günahkarların aralarında olduğunu haykırması üzerine orada toplanan insanlar Josephe’ye saldırmaya başlarlar. Kent kumandanının oğlu Don Fernando her ne kadar onları durdurmaya çalışsa da başarılı olamaz. Kalabalık önce Jeronimo’yu, ardından Josephe sandıkları Donna Constanza Xares’i, daha sonra Josephe’yi ve onların oğulları zannettikleri ama aslında Don Fernando’nun oğlu Juan’ı öldürürler. Dökülen kanlarla durulan öfkenin ardından kendi çocuklarını kaybeden Don Fernando ve Dona Elvire, Josephe’nin ve Jeronimo’nun bebeği Philipp’i evlat edinirler.

4. “DAS ERDBEBEN IN CHILI” ADLI NOVELDE DEPREM MOTİFİNİN ANALİZİ

“Durmadan doğadan yakınan çılgınlar, biliniz ki, size en bütün kötülükler kendinizden geliyor” (Rousseau 1995: 38).

Heinrich von Kleist, “Das Erdbeben in Chili” adlı eserinin odak noktasında yer alan kurmaca hikayesini gerçek tarihi bir olay çerçevesinde aktarır. Sınıfsal ve dini açılardan kabul görmeyen bir aşk hikayesi ile eserin kurmaca yönünü işlerken, 1647 yılında gerçekleşen Şili depremi ile de gerçek tarihi bir olayı anlatır.

Bu gerçeklik dışında ayrıca eser birçok anlamda toplumsal bir vesika değeri taşımaktadır. Eserin başında siyasal ve toplumsal yapıyı özet biçimde sunan yazar, toplum içindeki sınıf ayrımını ve bu ayrımın insanlar arası ilişkilere etkilerini, kentlin ileri gelenlerinden

Don Enrico'nun kızı Josephe ile bir öğretmen olan Jerenimo'nun ilişkilerinin babası tarafından onaylanmaması ile ortaya koyar. Aristokrat sınıfa mensup olan baba Don Enrico için bu sınıfsal uçurum o kadar büyüktür ki, bu ilişkiye son vermek için kızını manastıra kapatır. Bu kez de o manastırın bahçesinde buluşan Jeronimo ve Josephe'nin, hiçbir sınır ve ayırım kabul etmeyen tutkulu aşkı, tüm engellemelere rağmen gizlice devam eder. Katı normların egemen olduğu toplumsal yapıdaki sınıf ayrımı yüzünden evlenmelerine izin verilmeyen iki gencin evlilik dışı birlikteliği, Josephe'nin hamileliği ile açığa çıkınca, bu durum dini açıdan da kabul görmez. Josephe idam cezasına çarptırılırken, Jerenimo da hapse mahkûm edilir. Yazar Josephe'nin idama götürüleceği yol üzerinde yer alan evlerin pencerelerinin kiralandığını, insanların bu "ilahi intikamı" nasıl da hevesle izlediklerini dile getirerek, toplumun can alma karşısındaki arzusunu eleştirir:

"Man vermietete in den Straßen, durch welche der Hinrichtungszug gehen sollte, die Fenster, man trug die Dächer der Häuser ab, und die frommen Töchter der Stadt luden ihre Freundinnen ein, um dem Schauspiele, das der göttlichen Rache gegeben wurde, an ihrer schwesterlichen Seite beizuwohnen" (Kleist 1987: 52¹³).

*"İdama götürülen suçlunun geçeceği yollarda pencereler kiralandı, evlerin çatıları açıldı, kent dindar kızları yüce intikama sunulacak olan bu gösteriyi kardeş kardeş izleyebilmek için kız arkadaşlarını evlerine davet ettiler."*¹⁴

Kendi iradesi dışında gerçekleşen, ancak hayatlarını ve aşklarını arzu ettikleri şekilde yaşamalarını engelleyen, toplumsal norm kalıpları ile şekillenen bu nefret dolu ayrıştırıcı hayatta çaresizce sıkışıp kalan Jerenimo ise daha fazla nefes almak istemez. 1647 yılında meydana gelen birçok insanın yaşamını elinden alan ve yaşam alanlarını bir enkaz yığına çeviren Şili depremi, tam da hikâyenin baş kahramanları Josephe'nin idam edileceği yere götürüldüğü ve Jerenimo'nun da yaşananlara daha fazla dayanamayarak kendi canını almak istediği esnada gerçekleşir. Deprem, kent büyük bir bölümünü yıkarak, genç aşıkları adaletsizce yargılayıp ayıranları enkaz altına alır. Ancak Jerenimo ve Josephe için bu deprem yeniden hayata dönmelerine vesile olur:

"[...] Das Leben schien ihm verhaßt, und er beschloß, sich durch einen Strick, den ihm der Zufall gelassen hatte, den Tod zu geben. Eben stand er, wie schon gesagt, an einem Wandpfeiler, und befestigte den Strick, der ihn dieser jammervollen Welt entreißen sollte, an eine Eisenklammer, die an dem Gesimse derselben eingefügt war; als plötzlich der größte Teil der Stadt, mit einem Gekrache, als ob das Firmament einstürzte, versank, und alles, was Leben atmete, unter seinen Trümmern begrub" (52-53).

"Yaşam ona tiksindirici geliyordu, hücrelerinde tesadüfen unutulmuş olan bir halatla yaşamına son vermeye karar verdi. Belirtildiği gibi az önce kolonun yanında duruyor ve kendisini bu berbat dünyadan kurtaracak olan halatı kolonun demir çıkıntularından birine geçiriyordu ki aniden tüm gökyüzü çöküyormuşçasına büyük bir gürültüyle kent büyük bir bölümü tüm canlıları enkaz altına gömerek yıkıldı."

Yazar deprem anının insan zihninde meydana getirdiği o korkunç duyguları da Jerenimo aracılığıyla oldukça gerçekçi bir üslupla aktarır. Ölümle kucaklaşmaya hazır olan Jerenimo,

¹³Çalışmada birincil kaynak olarak kullanılan ve incelenen esere ilişkin bundan sonra yapılacak metin içi alıntılarda sadece sayfa numarası belirtilecektir.

¹⁴Çalışmada incelenen eserin Türkçe çevirisi İris KANTEMİR tarafından yapılmış olup, <https://www.insanbu.com/oyku-sunagi-Haberleri/473-silide-deprem> sitesinden alıntılanmıştır.

depremin etkisiyle çok geçirir ve korkudan titreyerek yaşama refleksiyle kendisini açığa çıkan bir boşluktan dışarı atmayı başarır. Onun dışarı çıkması ile gerçekleşen artçı sarsıntılarla cadde tamamen yerle bir olur. Anlatıcı yapıların yıkılışını da olanca açıklığıyla dile getirerek okuyucuya adeta kendisini deprem anında hissettirir:

“[...] Jeronimo Rugera war starr vor Entsetzen; und gleich als ob sein ganzes Bewuřtsein zerschmettert worden wäre, hielt er sich jetzt an dem Pfeiler, an welchem er hatte sterben wollen, um nicht umzufallen. Der Boden wankte unter seinen Fuřen, alle Wände des Gefängnisses rissen, der ganze Bau neigte sich, nach der StraÙe zu einzusturzen, und nur der, seinem langsamen Fall beegnende, Fall des gegenuberstehenden Gebäudes verhinderte, durch eine zufällige Wolbung, die gänzliche Zubodenstreckung desselben. Zitternd, mit strubenden Haaren, und Knieen, die unter ihm brechen wollten, glitt Jeronimo uber den schiefgesenkten Fuboden hinweg, der Offnung zu, die der Zusammenschlag beider Häuser in die vordere Wand des Gefängnisses eingerissen hatte. Kaum befand er sich im Freien, als die ganze, schon erschutterte StraÙe auf eine zweite Bewegung der Erde vollig zusammenfiel” (s. 53).

“Jeronimo Rugera korkudan donup kaldı. Bilincini kaybetmiş gibi; yalnızca kendini asmak istediği kolona sıkıca tutunarak dışmemeye alışıyordu. Ayaklarının altında zemin sallanıyor, hapishanenin duvarları atlıyordu. Bina yana yatmış sokağa doğru devrilmek uzereydi ki, ağır ağır oken karşı taraftaki yapının meyillenerek uzerine gelmesiyle aralarında tesadufen oluşan kemer binanın tumuyule yerle bir olmasını engelledi. Jeronimo tir tir titreyerek, saçları diken diken olmuş, dizlerinin bağı ozulmuş bir halde iki binanın çarpışmasıyla hapishanenin on duvarında açılmış olan deliğe doğru, yan yatmış zeminin uzerinden kaydı. Dışarı çıkar çıkmaz zaten sarsılmış olan cadde ikinci bir sarsıntıyla yerle bir oldu.”

Aşağıda deprem anının aktarıldığı alıntıdan da goruleceği uzere anlatıcı, deprem anında yaşanan yıkıntılardan yukselen toz bulutunu, deprem sonrası yaşanan yangını ve nehir taşkını, insanların yardım çığlıklarını, enkaz altında kalanları kurtarabilme çabalarını, insanların içinde buldukları çaresizliği ve duygu durumlarını aktarırken, okuyucuları deprem anında yaşanan bu travmatik ve kaotik atmosferin iine ekmeyi başarır:

“[...] Besinnungslos, wie er sich aus diesem allgemeinen Verderben retten wurde, eilte er, uber Schutt und Gebalk hinweg, indessen der Tod von allen Seiten Angriffe auf ihn machte, nach einem der nächsten Tore der Stadt. Hier sturzte noch ein Haus zusammen, und jagte ihn, die Trummer weit umherschleudernd, in eine NebenstraÙe; hier leckte die Flamme schon, in Dampfwolken blitzend, aus allen Giebeln, und trieb ihn schreckenvoll in eine andere; hier wälzte sich, aus seinem Gestade gehoben, der Mapochoflu auf ihn heran, und ri ihn brullend in eine dritte. Hier lag ein Haufen Erschlagener, hier chzte noch eine Stimme unter dem Schutte, hier schrieen Leute von brennenden Dächern herab, hier kämpften Menschen und Tiere mit den Wellen, hier war ein mutiger Retter bemuht, zu helfen; hier stand ein anderer, bleich wie der Tod, und streckte sprachlos zitternde Hände zum Himmel.” (53-54).

“Bu genel felaketten nasıl kurtulacağını bilemeden, olum ona dort bir yandan saldırırken enkazın ve dışmış kalasların uzerinden kentin yakındaki giriş kapılarından birine doğru panik içinde koştu. Orada bir ev daha enkazını geniş bir alana saçarak ve onu yan sokaklardan birine sapmaya zorlayarak oktu, burada da duman bulutlarının arasından akan alevler her bir damı yalıyor ve onu dehşet içinde bir başka eve doğru kovalıyordu. Derken taşan Mapocho Nehri ona doğru gurleyerek akmaya başlıyor ve onu uuncu bir sokağa doğru surukluyordu. Oraya vardığında bir ceset kumesiyle karşılaşıyor, başka bir yerde enkazın altından bir

inleme sesi duyuluyor, ötede insanlar alev almış damlarda çığlıklar atıyorlar, sel sularına kapılmış insanlar ve hayvanlar kurtulmak için çabalıyorlar, başka bir yerde de cesur bir kurtarıcı birilerine yardım etmeye çalışıyor, diğer tarafta ölü gibi bembeyaz kesilmış bir adam titreyen ellerini hiçbir Őey söylemeden gökyüzüne doğru uzatmış öylece duruyordu.”

Kentin tamamında büyük bir felakete yol açan ve insanları yaşamdan koparan deprem, Jerenimo ve Josephe açısından tamamen ters bir etki yaratmış ve ikisini de içinde buldukları korkunç durumdan ve çaresizlikten kurtarmıştır. Politik ve dini açıdan parçalanan ve aile olmalarına izin verilmeyen iki sevgili, Josephe'nin zorla elinden alınan oğlunu enkazdan kurtarmasıyla yeniden bir araya gelir. Her ne kadar gördükleri yıkıntılar karşısında büyük üzüntü duysalar da aynı zamanda yaşama yeniden bağlandıkları için büyük bir sevinç ve Őükür duygusunu hissetmeden edemezler. Doğanın en yıkıcı etkenlerinden biri olan deprem, toplumsal normlardan güç alan insanların ve sistemin ellerinden almaya çalıştıkları yaşamlarını onlara geri vermiştir. Tam da bu noktada yazar, oldukça ironik bir biçimde toplumsal ve insani açıdan eleştirel bir tavır ortaya koymuş olur:

“[...] und ein unsägliches Wonnegefühl ergriff ihn, als ein Westwind, vom Meere her, sein wiederkehrendes Leben anwehte, und sein Auge sich nach allen Richtungen über die blühende Gegend von St. Jago hinwandte. Nur die verstörten Menschenhaufen, die sich überall blicken ließen, beklemmten sein Herz; er begriff nicht, was ihn und sie hiehergeführt haben konnte, und erst, da er sich umkehrte, und die Stadt hinter sich versunken sah, erinnerte er sich des schrecklichen Augenblicks, den er erlebt hatte. Er senkte sich so tief, daß seine Stirn den Boden berührte, Gott für seine wunderbare Errettung zu danken; und gleich, als ob der eine entsetzliche Eindruck, der sich seinem Gemüt eingepřägt hatte, alle früheren daraus verdrängt hätte, weinte er vor Lust, daß er sich des lieblichen Lebens, voll bunter Erscheinungen, noch erfreue. [...] Josephe stürzte sich, unerschrocken durch den Dampf, der ihr entgegenqualmte, in das von allen Seiten schon zusammenfallende Gebäude, und gleich, als ob alle Engel des Himmels sie umschirmten, trat sie mit ihm unbeschädigt wieder aus dem Portal hervor” (54-56).

“Denizden esen batı rüzgârı yaşama dönüşünü yelpazeledi ve gözlerini St. Jago'nun çiçeklerle dolu çevresinde gezdirirken içi tanımlanamaz bir sevinçle doldu, ama perişan insan kalabalıklarının görmek kalbini sıkıştırıyor, kendisini ve onları buraya neyin getirdiğini anlayamıyordu; ancak başını çevirip arkasında yerle bir olmuş kenti gördüğünde yaşadığı o korkunç anı anımsadı. Alnı toprağa değene dek başını eğerek Tanrı'ya bu mucizevi kaçış için minnetlerini sundu ve zihnine işlemiş bu ürkünç olay öbür anıların tümünü silmişesine, tüm zenginliği ve çeşitliliğiyle yansıyan yaşamdan hâlâ zevk alabileceği için sevinç gözyaşlarına boğuldu. [...] Josephe ona doğru dalga dalga gelen dumanlara aldırmadan dört bir yandan çökmeye başlamış olan manastıra dalıp cennetteki tüm melekler onu koruyormuşasına çocuğunu kuaında taşıyarak manastırın kapısından çıkmıştı.”

Depremde dini otoritenin başında yer alan ve eserde toplumsal ahlakın savunucusu rolündeki Başpiskoposun bedeni paramparça olmuş, politik düzenin sembollerinden biri olan valilik binası yerle bir olmuş, sınıfsal açıdan uygun olmadıkları için onu manastıra hapseden babasının evinin olduğu yerden dumanlar yükselmiş, hukuki normları yerine getirme görevinde olan adliye binası ve Jerenimo'nun haksız yere hapsedildiği hapishane yerle bir olmuştur. Yazar burada insan yaşamını haksızca ipotek altına almaya alışan bütün bu kurumları ve kişileri depremin enkazı altında bırakmıştır:

“Sie hatte noch wenig Schritte getan, als ihr auch schon die Leiche des Erzbischofs begegnete, die man soeben zerschmettert aus dem Schutt der Kathedrale hervorgezogen hatte. Der Palast des Vizekönigs war versunken, der Gerichtshof, in welchem ihr das Urteil gesprochen worden war, stand in Flammen, und an die Stelle, wo sich ihr väterliches Haus befunden hatte, war ein See getreten, und kochte rötliche Dämpfe aus. Josephe raffte alle ihre Kräfte zusammen, sich zu halten. Sie schritt, den Jammer von ihrer Brust entfernend, mutig mit ihrer Beute von Straße zu Straße, und war schon dem Tore nah, als sie auch das Gefängnis, in welchem Jeronimo geseufzt hatte, in Trümmern sah.” (56-57).

“Josephe birkaç adım atmadan katedralin enkazı altından sürüklenerek çıkarılan başpiskoposun paramparça olmuş cesediyle karşılaşmıştı. Genel valinin sarayı çökmüştü, mahkûm olduğu adliye binası alevler içindeydi, babasının evinin olduğu yerde de kırmızımsı dumanların tüttüğü bir göl oluşmuştu. Bu ürkünç görüntülere dayanabilmek için tüm gücünü toplamıştı. Yüreğindeki feryadı söküp atmış, yeniden elde ettiği hazinesiyle birlikte cesurca bir sokaktan diğer sokağa geçerek yürümeye başlamıştı. Jeronimo'un tutsak olduğu hapishaneyi gördüğünde neredeyse kentin çıkış kapılarından birine varmıştı.”

Yazar bir tarafta konumlandığı kurmaca hikâye ile toplumsal, dini, politik ve sınıfsal sorunların insan yaşamları ve ilişkileri üzerindeki etkilerini aktarıp eleştirilerini sıralarken, diğer taraftan da doğanın en büyük gerçeklerinden biri olan depremin bütün yıkıcılığı ile ardında bıraktıklarını ve silip götördüklerini okuyucularıyla paylaşır.

“[...] Und weil die Armen immer noch jammerten; dieser, daß er sein Haus, jener, daß er Weib und Kind, und der dritte, daß er alles verloren habe” (57).

“Kimi evini, kimi karısını ve çocuğunu, kimi de her şeyini kaybetmiş olan bu felaket kurbanları hâlâ yasta oldukları için, [...]”

Depremle birlikte bir anda birçok insan evlerini, çocuklarını, eşlerini, rutin hayatlarını, kısaca herşeylerini kaybetmişlerdir. Hayatta kalanlar için ise bu şartlar altında karınlarını doyurabilmek, barınmak gibi asgari ihtiyaçlarını giderebilmek oldukça zor bir hal almıştır. Herkes için büyük bir felaket olan bu deprem Jeronimo ve Josephe için yeniden birbirlerine ve çocuklarına kavuşmanın aracı olmuştur. Ancak her ikisi de bu şartlar altında sevincini yaşamaktan ve göstermekten utanç duyarlar. Jeronimo ailesi için yemek arayışı içerisine girerken, depremden bu yana beslenemeyen bir bebeği emzirmesi için Josephe'den yardım isteyen Don Fernando ile karşılaşır. Tam da bu noktada yazar, zor zamanlarda herkesin ihtiyaç duyduğu dayanışma ruhunun ve yardımlaşmanın önemini vurgulamak adına şu cümleye yer verir:

“[...] in diesen schrecklichen Zeiten weigert sich niemand, von dem, was er besitzen mag, mitzuteilen” (59).

“[...] böylesine ürkünç bir durumda hiç kimse elindekileri paylaşmazlık edemez”

Josephe, emzirdiği bebeğin babası olan, aynı zamanda önceden tanıdığı Don Fernando ve ailesinin onlara oldukça iyi davranmaları karşısında çok şaşırır. Sanki yaşananlar hiç olmamışçasına, bu denli nazik bir tutum karşısında ne düşüneceklerini şaşırırlar. İnsanları derinden sarsan depremin insanlarda bir barışma ruhu doğurduğuna inanmaya başlarlar. Bu noktada yazar, okuyucularına yaşamda gerçekten önemli olanın ne olduğunu sorguladır. İnsanlığa dayatılan bütün o sınıfsal, dini ve politik ayrıştırmalar deprem karşısında önemini yitirir ve değersizleşir. Aslolanın insan yaşamı ve hayatta kalmak olduğu gerçeği açığa çıkar:

“Jeronimos und Josephens Brust regten sich Gedanken von seltsamer Art. Wenn sie sich mit so vieler Vertraulichkeit und Güte behandelt sahen, so wußten sie nicht, was sie von der Vergangenheit denken sollten, vom Richtplatze, von dem Gefängnisse, und der Glocke; und ob sie bloß davon geträumt hätten? Es war, als ob die Gemüter, seit dem fürchterlichen Schlage, der sie durchdröhnt hatte, alle versöhnt wären” (59).

“Jeronimo ve Josephe'nin kafasında rahatsız edici düşünceler oluşmaya başlamıştı. Onlara bu denli dostça ve iyi davranıldığını gördükçe yakın geçmişte olanlar, idamin yapılacağı yer, hapisane ve çanlarla ilgili ne düşüneceklerini bilemiyorlardı. Yoksa bunların hepsi yalnızca bir düş müydü? Anlaşılan onları bu denli sarsan bu ağır darbeden sonra herkeste barışmaya yönelik bir ruh doğmuştu.”

İnsan yaşamını derinden sarsan ve geride büyük bir kaos bırakan deprem anında kimileri yardımlaşma ve dayanışma ruhunu benimseyip bunu yüceltirken, kimileri de böyle bir durumda dahi özünü bulamayıp bu kötü durumdan faydalanmak için yağmalama teşebbüsünde bulunurlar. Ancak burada önemli olan bu ayrımı ve gerçekliği iyi saptayabilmektir. Aksi takdirde farklı hak ihlalleri yaşanacak ve başka insani kısımlar olacaktır. Bu noktaya da değinen eser, valinin yağmacıları engellemek için darağaçları kurdurduğunu, ancak suçsuz birinin kurban edildiğini aktararak, böyle hassas durumlarda sağduyuyu terk etmemenin önemini vurgulamaktadır:

“Man erzählte, wie [...] der Vizekönig in den schrecklichsten Augenblicken hätte müssen Galgen aufrichten lassen, um der Dieberei Einhalt zu tun; und wie ein Unschuldiger, der sich von hinten durch ein brennendes Haus gerettet, von dem Besitzer aus Übereilung ergriffen, und sogleich auch aufgeknüpft worden wäre” (60).

“[...] felaketin en kötü anlarında genel valinin yağmacıları engellemek için nasıl darağaçları kurdurmak zorunda kaldığı, suçsuz birinin alevler içindeki bir evin arka kapisından kaçarken ev sahibinin onu nasıl işgüzarlık ederek yakaladığı ve adamın hemen orada nasıl asıldığı gibi olaylar anlatılıyordu.”

Eserin ana karakteri Josephe ve Jerenimo'nun ilişkileri ilk olarak aralarındaki sınıf ayrımı sebebiyle bir çıkmaza girer ve bu, giderek derinleşen bir girdaba dönüşür. Ancak depremle birlikte soy-sop, asalet, unvan, maddiyat vb. açılardan hiyerarşik bir sınıf ayrımı içinde tabakalaşan toplumsal yapı tamamen değişir; yaşam tehlikeye girip de ölüm insanların hepsini eşitlediğinde ortaya çıkan kardeşlik ve dayanışma ruhu ile toplumun her kesiminden insan, sınıfsız ve eşit olarak bir araya gelir. Kadınlar, erkekler, prensler, dilenciler, köylüler, işçiler, memurlar ve din adamları ‘insanlık’ paydasında eşitlenerek, birbirlerine yardım etmeye, birbirlerini anlamaya ve sahip oldukları ne varsa paylaşmaya başlar. Yazar bir taraftan iki sevgili aracılığıyla sınıfsal, politik ve dini normların hayatları nasıl yaşanılmaz bir noktaya sürüklediğini gösterirken, diğer taraftan depremle birlikte bunlar sıfırlandığında insan ruhunun bahara kavuşup çiçek açarak gerçek anlamına kavuştuğunu imler. Yazar bu noktada okurlarını (insanlığın özünde saklı olan bu ruhun açığa çıkması için böyle büyük acılarla sınanması mı gerekiyor? gibi sorularla) şöyle bir sorgulamaya iter:

“[...] Und in der Tat schien, mitten in diesen gräßlichen Augenblicken, in welchen alle irdischen Güter der Menschen zu Grunde gingen, und die ganze Natur verschüttet zu werden drohte, der menschliche Geist selbst, wie eine schöne Blume, aufzugehn. Auf den Feldern, so weit das Auge reichte, sah man Menschen von allen Ständen durcheinander liegen, Fürsten und Bettler, Matronen und Bäuerinnen,

Staatsbeamte und Tagelöhner, Klosterherren und Klosterfrauen: einander bemitleiden, sich wechselseitig Hülfe reichen, von dem, was sie zur Erhaltung ihres Lebens gerettet haben mochten, freudig mitteilen, als ob das allgemeine Unglück alles, was ihm entronnen war, zu einer Familie gemacht hatte. Statt der nichtssagenden Unterhaltungen, zu welchen sonst die Welt an den Teetischen den Stoff hergegeben hatte, erzählte man jetzt Beispiele von Ungeheuern Taten: Menschen, die man sonst in der Gesellschaft wenig geachtet hatte, hatten Römergröße gezeigt; Beispiele zu Haufen von Unerschrockenheit, von freudiger Verachtung der Gefahr, von Selbstverleugnung und der göttlichen Aufopferung, von ungesäumter Wegwerfung des Lebens, als ob es, dem nichtswürdigsten Gute gleich, auf dem nächsten Schritte schon wiedergefunden würde. Ja, da nicht einer war, für den nicht an diesem Tage etwas Rührendes geschehen wäre, oder der nicht selbst etwas Großmütiges getan hätte, so war der Schmerz in jeder Menschenbrust mit so viel süßer Lust vermischt, daß sich, wie sie meinte, gar nicht angeben ließ, ob die Summe des allgemeinen Wohlseins nicht von der einen Seite um ebenso viel gewachsen war, als sie von der anderen abgenommen hatte” (61).

“Gerçekten de insanların dünyada sahip oldukları mallar yitip giderken ve tüm doğa mahvolma tehlikesiyle karşı karşıyayken insan ruhu güzel bir çiçek gibi açmaya başlamıştı. Her yeri kapsayan bu felaket onları bir aileye dönüştürmüş gibi tarlalarda göz görebildiğince toplumun her kesiminden insanlar, kadınlar ve erkekler, prensler ve dilenciler, hanımefendiler ve köylü kadınlar, memurlar ve işçiler, rahipler ve rahibeler yan yana yatıyorlar, birbirlerinin haline acıyor, birbirlerine yardım ediyor ve sağ kalabilmek için kurtardıkları her şeyi severek paylaşıyorlardı. Her zaman çay masalarında konuşulan gündelik dedikoduların yerini olağanüstü kahramanlık öyküleri almıştı. O güne dek toplumda fazla değeri olmayan insanlar Romalılara taş çıkartan yücelikte kişilikler sergilemişlerdi; cesaretle dolu sayısız anlar, tehlikeyi umursamama, varlığını hiçe sayıp kendini olmayacak ölçüde feda etmeler ve sanki yeniden sahiplenebilecek kadar önemsiz bir şeymişçesine hiç düşünmeden yaşamlarını ortaya koymakla ilgili sayısız anlar olmuştu. Gerçekten o gün bir iyiliği tatmamış ya da kendisi iyilik dolu bir eylemde bulunmamış hiç kimse olmadığı için, her yürekteki acı öylesine tatlılıkla ve coşkuyla karışmıştı ki Josephe iyiliğin bir yandan azalırken bir yandan da artmadığını söylemenin zor olduğunu düşünmeye başladı.”

Ne yazık ki bu dayanışma ruhu çok uzun sürmez ve olumlu yönde yaşanan bu toplumsal dönüşüm, çok kısa sürede yine eski durumuna döner. Josephe ve Jerenimo, yaralarını sarmaya çalışan kent sakinleriyle birlikte depremde ayakta kalan kilisede dua ve şükretmek için bir araya geldiklerinde, rahibin sözleri ile deprem öncesinde yaşadıkları cehennemlerine geri dönerler. Rahip, doğanın kaçınılmaz bir gerçekliği olan depremin işlenen günahlardan ötürü Tanrının bir cezası olduğunu ifade eder. Eserin dini figürü olarak karşımıza çıkan rahibin bu sözlerinden yola çıkarsak, Elystan Griffiths’in de ifade ettiği gibi, halkın bir kısmı depremi yeryüzündeki ahlaksızlıkların ve günahların farkına varılması ve düzeltilmesi, toplumsal tutarlılığı ve düzeni sağlamak adına ilahi güç tarafından yapılan bir müdahale olarak görür (2005: 78). Deprem sonrası her anlamda sıfırlanan ve eşitlenen, dayanışma ruhuyla hareket eden halk bir anda yaşananları unutup iki sevgiliyi yine günah keçisi olarak görerek bütün hınçlarıyla onların üzerine doğru saldırır ve öldürmeye çalışır. Onlara göre bu insanlık dışı bir vahşet değil, Tanrının isteğidir. Dolayısıyla onları öldürerek Tanrının isteğini yerine getirmiş oldukları için bir daha aynı şekilde cezalandırılmaktan da kurtulmuş olacaklardır:

“[...] Er schilderte, was auf den Wink des Allmächtigen geschehen war; das Weltgericht kann nicht entsetzlicher sein; und als er das gestrige Erdbeben

gleichwohl, auf einen Riß, den der Dom erhalten hatte, hinzeigend, einen bloßen Vorboten davon nannte, lief ein Schauer über die ganze Versammlung. Hierauf kam er, im Flusse priesterlicher Beredsamkeit, auf das Sittenverderbnis der Stadt; Greuel, wie Sodom und Gomorrha sie nicht sahen, straft er an ihr; und nur der unendlichen Langmut Gottes schrieb er es zu, daß sie noch nicht gänzlich vom Erdboden vertilgt worden sei. Aber wie dem Dolche gleich fuhr es durch die von dieser Predigt schon ganz zerrissenen Herzen unserer beiden Unglücklichen, als der Chorherr bei dieser Gelegenheit umständlich des Frevels erwähnte, der in dem Klostergarten der Karmeliterinnen verübt worden war; die Schonung, die er bei der Welt gefunden hatte, gottlos nannte, und in einer von Verwünschungen erfüllten Seitenwendung, die Seelen der Täter, wörtlich genannt, allen Fürsten der Hölle übergab! [...]: sie sind die gotteslästerlichen Menschen! eine dritte; und: steinigt sie! steinigt sie! die ganze im Tempel Jesu versammelte Christenheit! [...] sie ists, sie ists! und: bringt sie zu Tode!” (64-67).

“Tanrı'nın takdiriyle kıyamet gününden aşağı kalmayan bir olayın gerçekleştiğini söyledi. Kilisenin duvarlarından birinde oluşmuş bir çatlağı göstererek bir gün önceki felaketin kıyamet gününün bir habercisi olduğunu söylediğinde tüm cemaat titredi. Bundan sonra rahipliğin verdiği belagatin akıcılığı onu kentin ahlaktan yoksun oluşuna sürükledi. Sodom ve Gomora'ya taş çıkaran iğrençlikler yüzünden onları bir güzel azarladı ve Tanrı'nın onları cezalandırmasına karşın sonsuz merhameti sayesinde St. Jago'nun tümüyle yerle bir olmaktan kurtulduğunu söyledi. Rahibin sözleriyle yaralanmış iki dostumuzun yüreğine Karmelit Manastırı'nun bahçesinde işlenen günahın söz etmeye başlaması bir bıçak gibi saplandı. Toplumun bunu kabul etmesini dinsizlik olarak lanetliyor, konunun dışına çıkarak türlü hakaretle günahkârların adlarını veriyor ve onların ruhlarını cehennem zebanilerine teslim ediyordu. [...] Üçüncü bir ses de, "İşte günahkârlar bunlar" diye bağırınca İsa'nın tapınağında toplanmış Hıristiyan âlemi, "Taşlayın onları! Taşlayın onları!" diye bağırmaya başladı. [...] "Evet o! Bu o! Öldürün onu! Öldürün onu!”

Eserin önemli yan karakterlerinden olan Don Fernando, kitle histerisine kapılarak çığına dönen kalabalık karşısında her ne kadar sağduyulu davranıp onları ve çocukları korumak için kendisini siper etse de Jeronimo'nun öz babası onu ifşa ederek ilk darbeyi oğluna vurur. Kiliseye ayine gelen insanları linç etmeye hazırlanan gözü dönmüş kalabalığın geri kalanı da bu kıvılcımla saldırmaya başlar. Bu çılgın kalabalık nezdinde başlarına gelen bütün kötülüğün sebebi, bu iki aşık gençtir. Bir daha Tanrı tarafından bu şekilde cezalandırılmamak için, onların ölmesi gerekmektedir:

“[...] Doch kaum waren sie auf den von Menschen gleichfalls erfüllten Vorplatz derselben getreten, als eine Stimme aus dem rasenden Haufen, der sie verfolgt hatte, rief: dies ist Jeronimo Rugera, ihr Bürger, denn ich bin sein eigener Vater! und ihn an Donna Constanzens Seite mit einem ungeheuren Keulenschlage zu Boden streckte” (67).

“Ama aynı derecede kalabalık olan avluya çıktıklarında onları izleyen deliye dönmüş topluluktan biri, "Kentliler, bu adam Jeronimo Rugera, çünkü ben onun öz babasıyım!" diye haykırıp elindeki sopayla Jeronimo'ya öyle güçlü bir darbe indirdi ki Jeronimo, Donna Constanza'nın dizinin dibinde yere yığıldı.”

Öfkelenen kalabalık hınç duygusu ile bu kez de Josephe'yi hedef alır, ancak onun yerine yanlışlıkla Donna Costanza Xares'i (Don Fernando'nun baldızını) öldürürler. Yanlışlıkla sebep oldukları bu cinayet de onları durdurmaya yetmez. Bu kaosu durdurmaya çalışan Josephe

kendisini öfkeli kalabalığın kucağına atar. Ancak doymak bilmeyen öldürme arzularıyla bu kez de iki sevgilinin çocuklarının peşine düşerler:

“[...]]; doch: Klostermetze! erscholl es schon, mit einem zweiten Keulenschlage, von einer andern Seite, der sie leblos neben Jeronimo niederwarf. Ungeheuer! rief ein Unbekannter: dies war Donna Constanze Xares! Warum belogen sie uns! antwortete der Schuster; sucht die rechte auf, und bringt sie um! Don Fernando, als er Constanzens Leichnam erblickte, glühte vor Zorn; er zog und schwang das Schwert, und hieb, daß er ihn gespalten hätte, den fanatischen Mordknecht, der diese Greuel veranlaßte, wenn derselbe nicht, durch eine Wendung, dem wütenden Schlag entwichen wäre. Doch da er die Menge, die auf ihn eindrang, nicht überwältigen konnte: leben Sie wohl, Don Fernando mit den Kindern! rief Josephe und: hier mordet mich, ihr blutdürstenden Tiger! und stürzte sich freiwillig unter sie, um dem Kampf ein Ende zu machen. Meister Pedrillo schlug sie mit der Keule nieder. Darauf ganz mit ihrem Blute besprüht: schickt ihr den Bastard zur Hölle nach! rief er, und drang, mit noch ungesättigter Mordlust, von neuem vor” (67-68).

“O sırada, "Manastır orospusu!" diye haykıran bir ses duyuldu ve başka bir yönden gelen bir darbeye Donna Constanza, Jeronimo'nun yanına cansız yığılıp kaldı. "Canavarlar!" diye bağırdı tanınmayan bir ses, "Bu kadın Donna Constanza Xares!" "Bize neden yalan söylediler?" diye bağırdı ayakkabı tamircisi, "Doğru kişiyi bulup öldürün!" Yanında cansız yatan Donna Constanza'yı gören Don Fernando öfkeden deliye döndü ve kılıcını çekerek bu dehşete neden olan fanatik katile öyle bir savurdu ki adam yana kaçmasa onu ikiye bölecekti. Ama onu sıkıştırarak kalabalıkla başa çıkamadığı için Josephe, "Hoşça kal Don Fernando!" diye bağırdı ve kavgayı önlemek için, "İşte buradayım, beni öldürün kana susamış canavarlar!" diyerek kendini kalabalığın ortasına attığında Pedrillo Usta sopasıyla ona ölümcül bir darbe indirdi. Josephe'nin kanına bulanmış olarak öne fırlayıp, "Piçini de cehenneme yollayın!" diye haykırdı, öldürme isteği hâlâ dinmemişti.”

Don Fernando çocukları korumak için yedi kişiyi öldürür ancak çılgına dönen kalabalık Josephe'nin çocuğu yerine Fernando'nun oğlu Juan'ı yakalayarak canice öldürürler. Bu olaydan sonra gözü dönen ve kurban arayışına çıkan kalabalık en sonunda dağılır:

“[...] Sieben Bluthunde lagen tot vor ihm, der Fürst der satanischen Rotte selbst war verwundet. Doch Meister Pedrillo ruhte nicht eher, als bis er der Kinder eines bei den Beinen von seiner Brust gerissen, und, hochher im Kreise geschwungen, an eines Kirchpfeilers Ecke zerschmettert hatte. Hierauf ward es still, und alles entfernte sich. Don Fernando, als er seinen kleinen Juan vor sich liegen sah, mit aus dem Hirne vorquellenden Mark, hob, voll namenlosen Schmerzes, seine Augen gen Himmel” (68).

“Kasaplardan yedisi önünde cansız yatıyordu, bu şeytani saldırının başı da yaralanmıştı, ama çocuklardan birini bacağından yakalayıp Don Fernando'nun kolundan çekerek aldı ve başının üzerinde çevirdikten sonra sütunlardan birine doğru savurmadan pes etmedi. Bu olaydan sonra bir sessizlik oldu ve kalabalık dağılmaya başladı. Beyni dışarıya fırlamış küçük Juan'ın ayaklarının dibinde yattığını gören Don Fernando gözlerini inanılmaz bir acıyla göğe doğru kaldırdı.”

Don Fernando karakterinin tamamen masum ve henüz hiçbir günaha ve suça karışmamış çocuğunu, kilisenin temsili olan rahibin radikal sözleriyle çılgına dönen kalabalığa kurban etmesi sonucunda bakışlarını gökyüzüne çevirmesi de okurları yine tanrı ve inanç eleştirisine sevk etmektedir. Depremin ortaya çıkardığı toplumsal uzlaşma, din sözcüsünün (rahibin) vaazıyla bozulmakta ve bu da bizlere Kleist'in kiliseyi ve toplumdaki rolünü açıkça sorguladığını göstermektedir. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında toplumsal uyumu, hoşgörüyü

ve Őfkati perçinleştirmesi gereken kilisenin bunun tam tersi bir duruma yol aması eleştirel bir tutumla işlenmiştir. Bu eserde de karşımıza çıktığı üzere Kleist'ın diğer eserlerinde de genel olarak ana karakterler ile çevresi (aile-toplum-devlet-kilise vb.) arasında açığa çıkan çatışma; adalet, adaletsizlik, ahlak, güven, kilise, inanç, fedakârlık, intikam, sorgulama ve dışlanmışlık gibi sorunsallar çerçevesinde Őkillenir. (Ünal 2020: 97-101).

Son olarak toplamak gerekirse, Kleist bu eseriyle dinsel, toplumsal ve bireysel yaşamın her iki türlüünü de gözler önüne sermiştir. Bir tarafta zor zamanlarda birbirine destek olan, dayanışma ve yardımlaşma duygularıyla birbirini kucaklayan, küllerinden doğmaya çalışan bir toplum profilini gösterirken; diğer taraftan da sınıfsal, dini ve politik ayrıştırma ile hayatları hipotek altına alan ve yaşam hakkına saldıran bir toplum ve insan profilini ortaya koymuştur.

5. SONUÇ

Dünya edebiyatının deprem konulu seçkin eserleri, genel olarak bu doğal afetin maddi-manevi yıkımını dile getirir. Ancak doğal bir felaket olan depremin bir de bireyleri ve toplumları dönüştürme gücü vardır. Bu bakımdan edebi eserlerde deprem motifi işlendiğinde, bireysel ve toplumsal ölçekli dramatik değişimlerin simgesi olarak da kullanılabilir. Depremin yarattığı yıkım, deprem öncesi ve sonrası olacak Şekilde bir dönüm noktası oluştur ki, bu bağlamda yıkım, çöküş ve ölüm kadar yeniden yapılanmanın ve doğuşun da simgesi olabilir. Dünya edebiyat tarihinde esere genel olarak bu simgesel boyutlarıyla konu edildiği gözlenen deprem motifi, Heinrich von Kleist'ın 1647'de Şili'de gerçekleşen depremi konu edindiği "Das Erdbeben in Chili" adlı novelinde, tüm bu anlam boyutlarını başarıyla sunan bir ana motif konumundadır. Tarihte gerçekten yaşanmış bu korkunç depremi, bireysel ve toplumsal boyutta sarsıcı ve dramatik dönüşümler yaratması bağlamında ortak bir noktada buluşturduğu hazin bir aşk öyküsüyle i içe geçiren yazar, gerçek ve kurmaca düzlemlerini eserine ustalıklarla işlemeyi başarmıştır.

Heinrich von Kleist, modern toplumsal yaşam içerisinde dayanışma ve yardımlaşma ruhunun gerekliliğini ve önemini hatırlatmak adına insanlığı derinden sarsan ve ardında büyük acılar bırakan deprem felaketini eserinin odak noktasına yerleştirir. Hikâyede meydana gelen deprem, insanın özünde barındırdığı ve Rousseau'nun da ifade ettiği o doğa durumuna yeniden geri dönmesini ve açığa çıkan her türlü gayri insani davranışlarından arınmasını sağlar. Ancak felaketler sonrasında bu dayanışma ruhuna kavuşan toplum, gerçekten önemli olan ve eserde vurgulanan bu insani değerleri oldukça hızlı unutarak yeniden büyük bir çatışma içerisine girer ve depremin açığa çıkardığı toplumsal değişim ne yazık ki çok uzun sürmez. Yazar bu Şekilde büyük acılar tarafından sınınamayı beklemeden insan olduğumuzu hatırlamamız ve özümüze dönmemiz için bir çağrıda bulunur.

Kleist bu eserinde depremin sarsıcı yıkım gücüyle, toplumsal-siyasal düzende yürürlükte olan'la, gerçekte olması gereken arasındaki uçurumu son derece çarpıcı biçimde sunmuştur: İnsanlığın sadece kötü zamanlarda değil; her koşul ve durumda dayanışma ve yardımlaşma ruhunu içinde barındırması, beslemesi ve büyütmesi gerektiğini savunur. Nasıl ki deprem, insanın hareketsiz olarak algıladığı ve güvenle ayak baştığı yer kabuğu içindeki katmanların kırılıp yer değiştirmesi ile yeryüzünde büyük yıkımlara sebep olabiliyorsa,

toplumsal yaşam içerisinde insanların güven içinde yaşayabilmeleri için gerekli olan toplumsal normlar da sağlıklı ve sağlam bir zemin üzerine inşa edilmezse, açığa çıkan yıkıcı ve kaotik ortam -tıpkı eserde de depremin yıkımından kurtulan, ancak bu kez de çarpık toplumsal düzenin enkazı altında kalan hikâyenin ana karakterleri Jerenimo ve Josephe rneğinde olduğu gibi- birçok insanı hayattan koparabilir. Çalışmada gösterdiğimiz gibi yazar, depremlerle birlikte insanın sahip olabileceği herşeyi elinden alıp insanları hiçlikte eşitlerken, önemli olanın dayanışma ve yardımlaşma duygusu ile birlik ve beraberlik içerisinde yaşamak olduğunu, her türlü mevki, makam, nüfuz, g, para ve mülkün geçici, insanlığın; sevgi, dayanışma, empati ve adaletin ise daimi bir ihtiyaç ve en büyük g olduğunun farkına varılması gerektiğini ve bu değerlere dayanan insanca bir toplumsal düzeninin kurulması özlemini dile getirir. Eserin ana figürü olan aşık kahramanlarına depremin maddi-manevi yıkımlarından sonra bir kurtuluş ve geçici bir cennet dş vermesinin ardından, aşklarıyla düzenini çiğnedikleri toplumun elinden korkunç bir ölüm sonu veren yazar her ne kadar insanlığın geleceğine dair umutsuz görünse de onların aşkının meyvesi olan çocuklarını hayatta bırakarak bu konuda zayıf da olsa bir umut beslediğini imler.

Grldği gibi Kleist'in bir ayağı gerçek dünyaya diğeri kurmaca dünyaya yaslanan eseri, tarihte gerçekten yaşanmış korkunç bir depremin yarattığı yıkımın bireysel, siyasal, hukuksal, dinsel ve toplumsal ölçekli yansımalarıyla olumlu ve olumsuz anlam potansiyellerini bir uçtan diğer uca ele almayı başarmıştır. Eser bu özellikleri bakımından, gerçekten de hem Alman edebiyatında hem de dünya edebiyatında depremin en başarılı ve etkili edebi temsillerinden birini ortaya koyar.

Sonuç olarak bu çalışmada gösterdiğimiz gibi, Kleist depremi insan ve toplum doğasının öngörülemez uçlardaki değişkenliğine dair bir metafor ve toplumsal düzenin okş ve yeniden yapılanma umudu için bir simge olarak kullanmıştır. Yazar, novel türüne giren bu eserinde bir yandan depremin maddi-manevi büyük kayıplara yol açan yıkıcı etkilerini ve insan ilişkilerini ekstrem boyutlarda dönüştürme gücünü bütün çarpıcılığı ile ortaya koyarken bir yandan da çağa egemen olan toplumsal, siyasal ve dinsel koşullara yönelik ciddi bir eleştiri yöneltmiştir.

KAYNAKÇA

- Aytaç, G. (1974). *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Bakhtin, M. (2001). *Bir Eylem Felsefesine Doğru*. (S. Azeri, Çev.). İstanbul: Avesta Yay.
- Grathoff, D. (2000). Kleist: Geschichte, Politik, Sprache Aufsätze zu Leben und Werk Heinrich von Kleists (2. verbesserte Auflage). Westdeutscher Verlag GmbH.
- Griffiths, E. (2005). Political Change and Human Emancipation in the Works of Heinrich von Kleist. Camden House.
- Heinrich von Kleist Şili’de Deprem (2017, 1 Temmuz). (Kantemir, İ., Çev.). Erişim Adresi: <https://www.insanbu.com/oyku-sunagi-Haberleri/473-silide-deprem>
- Kleist, H. von. (1987). Die Marquise von O... “Das Erdbeben in Chili” Erzählungen, Philipp Reclam Jun.
- Lauer, G. (2008). Das Erdbeben von Lissabon Ereignis, Wahrnehmung und Deutung im Zeitalter der Aufklärung, (B. Herrmann, Hg.) *Beiträge zum Göttinger Umwelthistorischen Kolloquium 2007-2008*, Universitätsverlag Göttingen, S. 223- 236.
- Pailer, G. (2019). Seismische Erschütterungen und female empowerment: Erdbeben-Narrative und Gender vom 18. bis zum frühen 20. Jahrhundert, *Zeitschrift für Germanistik*, Neue Folge XXIX, H. 3, Peter Lang, S. 553-572.
- Reid, H. F. (1910). *The mechanism of the earthquake Volume 2. The California earthquake of April 18, 1906. Report of the State Investigation Commission.* http://activetectonics.asu.edu/ActiveFaultingSeminar/Papers/Reid_1910.pdf
- Rothmann, K. (2003). *Kleine Geschichte der deutschen Literatur*. Stuttgart: Reclam Verlag.
- Rousseau, J.-J. (1995). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı* (5. Basım) (R.N. İleri, Çev.). İstanbul: Say Dağıtım LTD. ŞTİ.
- Schede, H.-G. (2010). Interpretation zu Heinrich von Kleist “Das Erdbeben in Chili” (4. Auflage). Hollfeld: C. Bange Verlag.
- Taşdelen, V. (2017-2018). Edebiyat ve Gerçeklik. *Bizim Külliye. Üç Aylık Kültür ve Sanat Dergisi*, 19 (74), S. 22-27.
- Ünal, A. (1996). *Novelci Yönüyle Heinrich von Kleist*. Ankara: Ecdad Yay.
- Ünal, A. (2020). Ein Überblick über Heinrich von Kleist und seine Rezeption in der Türkei, in: Öztürk, A.O. / Sakallı, C. / Öncü, M.T. (Yay. Haz.). *Rezeption der deutschsprachigen Literatur in der Türkei I*, Berlin: Logos, S. 95-112.
- Wellek, R. & Warren, A. (1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri*. (A. E. Uysal, Çev.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Zweig, S. (1991). *Dünya Fikir Mimarları. Kendileri ile Savaşanlar: Kleist. Nietzsche. Hölderlin*. Cilt I. (G. Aytaç, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay.